

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

УДК 159:371.15

Булгакова О.Ю.

Теоретична модель соціальної взаємодії базується на принципах суб'єктивно-динамічного підходу. При її розробці використано деталізацію змісту понять соціалізації, дії, індивідуального стилю діяльності, загального та соціального інтелекту. Стверджується, що психологічна основа соціальної взаємодії базується на явищах самозбереження та самоствердження та супутних їм явищах самосприйняття, самооцінювання, рівня домагань, які визначають стійкі стратегічні особливості життєдіяльності та комунікативної поведінки індивіда.

Ключові слова: соціальна взаємодія, суб'єкт, соціалізація, дія, індивідуальний стиль діяльності, інтелект.

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ СОЦИАЛЬНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

Булгакова Е.Ю.

Теоретическая модель социального взаимодействия базируется на принципах субъективно-динамического подхода. При ее разработке использована детализация содержания понятий социализации, действия, индивидуального стиля деятельности, общего и социального интеллекта. Утверждается, что психологическая основа социального взаимодействия базируется на явлениях самосохранения и самоутверждения, а также сопутствующих им явлениях самовосприятия, самооценивания, уровня притязаний, которые определяют устойчивые стратегические особенности жизнедеятельности и коммуникативного поведения индивида.

Ключевые слова: социальное взаимодействие, субъект, социализация, действие, индивидуальный стиль деятельности, интелект.

THE THEORETICAL MODEL OF THE SOCIAL CO-OPERATION

Bulgakova E.J.

A theoretical model of social interaction is based on the principles of the subject-dynamic approach. Its development is based on the detailed content of the concepts of socialization, the action, the individual style of activity, and social intelligence. Argues that the psychological basis of social interaction is based on the phenomena of self-preservation and self-assertion, as well as their associated phenomena of self-perception, samosoznaniya, the level of claims, that define sustainable strategic features of life and communicative behaviour of the individual.

Key words: social interaction, the subject, socialization, action, an individual style of activity, intelligence.

Постановка проблеми. У попередніх студіях [1, 2] нами були зображено концептуальну (принципову, структурну) модель соціальної взаємодії, головне призначення якої полягало у визначенні основних елементів та їх взаємних зв'язків, що мали слугувати вказівкою у визначенні ключових положень

дослідження. Основними елементами цієї моделі є поняття, запозичені нами із концептуальної схеми діяльності [4]. Суттєвою відмінністю нашого варіанту є те, що кожний із елементів отримує більш ґрунтовне трактування з огляду на основні ознаки нашої дефініції соціальної взаємодії.

У попередньому викладі стосовно концептуальної моделі ми наголошували на наступному, По-перше, кожний акт соціальної взаємодії відбувається в активності кожного її учасника за психологічно єдиною принциповою схемою. Вихідним моментом у цій схемі виступає суб'єкт – носій діяльності та пізнання [4]. По-друге, кожний акт соціальної взаємодії є невинним «розгортанням» суб'єкта у строгій послідовності елементів діяльності, яка завершується отриманням шуканого результату [див. 5]. По-третє, у кожному акті соціальної взаємодії зазначене «розгортання» у кожного із учасників має свої відмінності, які, власне, і визначають його кількісні та якісні характеристики.

При визначенні теоретичної моделі соціальної взаємодії ми виходили з того, що за кожним концептуальним елементом, який за своєю суттю є абстрактним позначенням одного із етапів, які впливають із логіки здійснення процесу, криється певний «ансамбль» психічних явищ, що забезпечують виконання тих чи інших функцій, необхідних для отримання системного результату. Згідно із концептуальною моделлю, основною схемою якої є схема «суб'єкт – дія – результат», можна, спираючись на уявлення не тільки про суб'єкт, але й також про *дію* як основну прагматичну складову діяльності, визначити психологічні складові, за допомогою яких можна з більшою визначеністю деталізувати концептуальну модель.

У такому підході, який вище ми позначили як суб'єктно-динамічний, наголошується на ідеї про присутність концепту «суб'єкт – результат» у будь-якому психічному процесі [5]. Основне питання полягає у тому, який смисл ми вкладаємо у поняття «суб'єкт». Шукаючи відповідь на це питання, ми необхідним чином доходимо висновку про те, що «загальний суб'єкт» як організуючий принцип живої істоти («носія діяльності і пізнання») «делегує» свої «повноваження» у виконанні того чи іншого окремого завдання деякій функції, яка на даний момент перетворюється тимчасово на «загальний суб'єкт». Це означає, що у кожному акті активності присутні загальні ознаки суб'єктності її носія і виконавця.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Суб'єкт є імперативною основою екзистенційної суті індивіда як біосоціальної істоти. Він являється індивідові у вигляді переживання або рефлексивного відображення власних можливостей діяти, впливати на оточення, взаємодіяти з ним з метою забезпечення умов власного існування та самозбереження, відповідних його уявленню про належне та бажане.

У філософії у понятті суб'єкта вбачаються такі ознаки, як: а) носій предметно-практичної діяльності і пізнання; б) джерело активності, направленої на об'єкт [16, с. 661]. Суб'єкт є вираженням «цілокупності, що відчуває», «відчуття самого себе», є «усередині себе послідовна свідомість, що упорядковує себе і зберігає себе, згідно своєму індивідуальному положенню і зв'язку із зовнішнім світом, який точно також усередині себе впорядкований» [6, с. 165]. Суб'єкт – є вираження самості індивіда, який переживає свою буттєвість, вплив неусвідомлених і усвідомлених потреб, і прагне до їх задоволення через досягнення відповідних результатів [3, с. 227].

Під суб'єктом можна розуміти все, що має властивість суб'єктивності, — еволюційно сформований «інструмент» здобуття нової інформації про світ шляхом інформаційних операцій з вже фіксованою в мозку інформацією як способом «бачення» світу (біологічний суб'єкт — біологічні завдання; соціальний суб'єкт — завдання в рамках «соціальних текстів» [13].

Наразі категорія суб'єкта грає у теоретичній психології системотвірну роль. У ній втілено всеосяжне розуміння людини, яка узагальнено розкриває цілісність всіх її якостей: природних, індивідуальних, соціальних, суспільних. «...» Психологія суб'єкта стала закономірним втіленням і одним з найбільш значимих проявів синтезу психологічних знань «...» Ця галузь психологічної науки сформувалася на основі уявлень про взаємне додаткове відзеркалення дійсності і породження людиною нової реальності «...» Внаслідок цього психологія суб'єкта адекватно описує і закони буття, які описують те, що є, і закони належного, які наказують, як саме повинні відбуватися ті або інші події і явища в світі людини [8, с. 18].

Вище ми зазначали, що в умовах соціальної взаємодії, як і взаємодії взагалі, відбувається на якийсь відрізок часу поєднання окремих суб'єктів і їх перетворення на Ми-суб'єкт. Таке перетворення вимагає присутності відповідних *психологічних механізмів*, перелік яких нам належить з'ясувати у подальших студіях.

Згідно із наведеною характеристикою поняття суб'єкта, до таких механізмів мають належати, у першу чергу, такі, які забезпечують індивідові слідування ідеї власного *самозбереження* у будь-яких об'єктивних умовах соціумного оточення при виконанні тих завдань, які продиктовані об'єктивною необхідністю. Інакше кажучи, суб'єкт усвідомлює дві основні задачі — *самозбереження* та *приспосування* до даних умов. Це означає, що провідними тенденціями взаємодії (соціальної взаємодії) є тенденція до: а) самоствердження і, отже, до переслідування власних інтересів; б) інтеграції з оточенням з метою забезпечення собі певного соціумного комфорту за рахунок встановлення гарних стосунків із іншими.

Оскільки така позиція «для себе і для інших» вимагає певного зречення власного інтересу на користь суспільного «інтересу інших», остільки її здійснення можливе за умов наявності здатності індивіда до компромісної поведінки як основи узгодження особистого та суспільного. Зазначене можна описати, звернувшись до такої функції свідомості, як розрізнення суб'єкта і об'єкта (розрізнення «Я» і «Не-Я»), співвідношення яких можливе у наступних варіантах: а) «Я» > «Не-Я»; б) «Я» < «Не-Я»; в) «Я» = «Не-Я».

Із наведеного випливає, що перша тенденція може бути схарактеризована за допомогою понять, які належать до змісту поняття *самоствердження* (домінування, підпорядкування; інтереси, прагнення, наміри, установки), а друга — за допомогою понять, які входять у зміст поняття *ідентифікація* (колективістське самовизначення, колективістська ідентифікація, компромісна поведінка, адаптація, гомеостатичне урівноваження, пристосування до умов середовища, адаптаційний синдром тощо).

Якщо положення про взаємозалежність процесів соціалізації, інтеграції, ідентифікації у взаємодії [3] перенести на контекст соціальної взаємодії, то ми отримуємо можливість стверджувати про те, що соціальна взаємодія у певній мірі залежить від досвіду соціалізації її учасників.

Для того, щоб відобразити системні залежності соціальної взаємодії слід, як ми вважаємо, звернутись до деталізації поняття соціалізації у відповідних психологічних поняттях (соціальний *досвід*, система соціальних зв'язків і відносин; соціабельні форми *поведінки*, культура *взаємовідносин*, засвоєння соціальних норм, *ролей*, функцій; знання, уміння, навички; *саморегуляція* тощо).

Розглядаючи процеси інтеграції як інтерналізацію групових норм і цінностей на основі ототожнення себе з групою та самовизначення в ній [4], ми можемо стверджувати, що соціальна взаємодія залежить від того, у якій мірі її учасники є носіями *інтерналізованих групових норм*.

На особливу увагу у проблематиці соціальної взаємодії заслуговує таке психологічне (психічне) явище, як ідентифікація – неусвідомлюване ототожнення суб'єктом себе з іншим суб'єктом, групою, зразком [12, с. 129 – 131]. Ідентифікація є одним із важливих механізмів соціалізації. Її функція виявляється у прийнятті індивідом певної ролі у групі, в усвідомленні приналежності до неї, що у подальшому впливає на формування у нього відповідних соціальних установок. Завдяки емоційному зв'язку індивіда з іншими членами групи відбувається його об'єднання з групою. Він розглядає інших та групу у цілому як продовження своєї власної суб'єктності. Засвоєння особистісних смислів інших, моделювання смислового поля партнера [12, с. 129-131] є дуже важливою обставиною для будь-якого процесу взаємодії.

Завдяки ідентифікації відбувається *проекція* власних дій у ментальний простір іншого (інших), *наслідування* дій більш компетентної особи менш компетентною, перехід однієї особи на позицію іншої [4].

Суб'єкт, що виступає учасником взаємодії, виявляє себе у самовідображенні у вигляді особистісних смислів та певних особистісних та ситуативних мотивів, які, як правило, дані йому не прямо у вигляді певних дискретних (окремих, виокремлених, усвідомлених саме як особистісні смисли та мотиви), а як певне синтетичне ставлення у вигляді прийняття/неприйняття, подобається/неподобається, корисне/некорисне, зрозуміле/незрозуміле тощо.

Те, що, як правило, утворює «тканину», «тіло» взаємодії, відкрито сторонньому споглядачеві у вигляді певної послідовності дій, які характеризуються тією чи іншою мірою узгодженості та результативності (індивідуальної, сумісної). Оскільки структурною одиницею цієї частини взаємодії є дія, остільки психологічні складові, які зазвичай виокремлюють у складі дії, ми можемо розглядати як те, що забезпечує отримання результату. До психологічних складових дії належать: а) образ ситуації; б) образ дії та його вербалізація; в) зв'язок з механізмами пам'яті та мислення; г) передбачення [17, с. 125], наприклад, образ ситуації взаємодії у представників різних професій.

Виконавча частина взаємодії, яка і є власне взаємодією, що доступна безпосередньому спогляданню, як це впливає із самої інтерактивної суті процесу, потребує відповідного посидання та узгодження зусиль виконавців адекватно логіці завдання, що виконується. Це означає, що виконавці: а) бачать ситуацію подібно/по-своєму; б) мають різний/подібний образ дії (дій); в) припоминають та мислять по-різному/подібно; г) передбачують/не передбачують наслідки тощо.

Використовуючи наше вихідне судження щодо «делегування» суб'єктом своїх «повноважень» при здійсненні будь-якого акту психічного, ми, бажаю-

чи бути послідовними у наших міркуваннях, ми маємо наголосити на тому, що і у разі виконання тієї чи іншої дії суб'єкт як імперативна основа екзистенційної суті індивіда проявить себе у відповідній *модифікації* (суб'єктній, особистісній) дії (алгоритму, схеми, паттерну) на кшталт індивідуального почерку (індивідуальний стиль діяльності). Найбільш загальними ознаками індивідуального стилю діяльності є: а) стійка система прийомів і способів діяльності; б) їх детермінація відповідними особистісними якостями; в) їх використання для ефективного пристосування до об'єктивних вимог [9].

Наші міркування щодо загальної психологічної основи соціальної взаємодії як сукупності відповідних їй суті дискретних (психологічних) та індискретних (психічних) механізмів ми маємо постійно звіряти із загальним *імперативом суб'єкта*, який полягає, на нашу думку, у *самозбереженні та самоствердженні*. Можливі, як ми вважаємо, такі співвідношення самозбереження та самоствердження: а) самозбереження > самоствердження; б) самозбереження < самоствердження; в) самозбереження = самоствердження.

Згідно із наведеними співвідношеннями можна навести і відповідне їм ставлення індивіда до виконання дій у взаємодії: а) самозбереження > самоствердження – відсутність схильності до ризику, обачність, схильність до уникнення неусіху, певна індивідуалістичність, егоїстичність тощо; б) самозбереження < самоствердження – схильність до ризику, самовпевненість, мотив досягнення, колегіальність, схильність до самопожертви; в) самозбереження = самоствердження – «розумний» ризик, впевненість у собі, поміркований мотив досягнення, поміркована («розумна») колегіальність.

Спираючись на теоретичні узагальнення щодо загальних вимог до взаємодії, які стосуються прояву кожним із учасників: а) взаємоповаги один до одного; б) взаємного прийняття цінностей, діяльнісних функцій та атрибутів; в) взаємного розуміння особистісно-діяльнісних потреб; г) взаємного розуміння антиципацій дій; д) взаємного розуміння моделі завдання та образу дії; е) спільного створення прагматичного дискурсу; є) взаємовідповідності результатів; ж) – взаємного визнання та схвалення індивідуальних «внесків» [4], ми можемо смисл цих узагальнень перенести на контекст соціальної взаємодії, зробивши, однак, зауваження стосовно того, що теоретичне уявлення, яким би досконалим воно не було, завжди має певні емпіричні варіанти, які за своєю суттю сходять до природи індивідуально неповторного ансамблю реальних людських стосунків.

Стверджуючи це, ми маємо на увазі присутність у кожному акті взаємодії деякої *варіабельної* частини, яка не може бути однозначно описана у термінах причинно-наслідкових залежностей, що характеризують взаємодію з урахуванням лише змісту задачі та логіки її розв'язання. Саме ця спонтанна складова містить додаткові ознаки, в яких відображаються прагнення та намагання учасників перевести емпіричний дискурс у площину бажаних ними наступних дій.

Наведене означає, що взаємодія складається із доцільностей прагматичного («задачного») та особистісного (особистісного) характеру, які, власне, і зумовлюють своєрідність *дискурсивно-прагматичних* відношень. Відтак, соціальна взаємодія має бути схарактеризована як взаємодія Я-суб'єктів, що лише *наближуються* до створення потрібного для неї Ми-суб'єкту у межах соціально-рольового завдання, яка володіє ознаками: а) суб'єктної гомоген-

ності різного ступеня; б) проактивної поетапної динамічності з ознаками «задачного» та «особистісного»; в) функціональної конкретизації кожного етапу дискурсивно-прагматичних відношень.

Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що саме процес «наближення» визначає основні закономірності перетворення інтерактивних відношень окремих Я-суб'єктів на відношення «діа-суб'єктів» і у наступному – на відношення учасників єдиного Ми-суб'єкту. На нашу думку, зазначений процес є відкритим об'єктивному спостереженню у вигляді відповідного дискурсу (вербально артикульована форма об'єктивування змісту свідомості) у його трактуванні Ю.Хабермасом як «рефлексивної мовленнєвої комунікації, що передбачає самоцінну процесуальність промовляння всіх її аспектів, що є значимими для учасників комунікації» [7].

Зазначене наводить на думку про те, що особливості мовленнєвої діяльності учасників взаємодії на початку створення діадної системи «суб'єкт – суб'єкт» при виконанні спільного завдання можна розглядати як вихідну об'єктивну основу в аналізі виникнення, розвитку та вдосконалення інтерактивних відношень. За основу може бути покладено методика аналізу категорій взаємодії Н.Фландерса, розроблену для аналізу розмови вчителя зі шкільним класом, зосередивши увагу на особливостях мовлення досліджуванних за такими ознаками, як: 1) виклад; 2) розпорядження; 3) критика; 4) заохочення; 5) прийняття; 6) створення або з'ясування настрою; 7) запитання; 8) паузи [цит. за 15].

Оскільки предметом спілкування у взаємодії є, як правило, та чи інша задача, що підлягає розв'язанню, остільки ознаки задачі можна розглядати як конкретизацію практичної частини взаємодії. Найбільш суттєвими ознаками у понятті задачі вважають вимоги (мета), умови (відоме), шукане (невідоме). Ці ознаки сформульовані у питанні. Переформулювання, довізначення задачі, пошук способу її розв'язання вказують на залучення до загального процесу взаємодії такої важливої складової, як мислення [12, с. 119].

Розглядаючи проблему взаємодії з цього кута зору, ми повинні особливо наголосити на важливості врахування таких складових, як інтелект загальний (загальна здібність до пізнання і вирішення проблем, що визначає успішність будь-якої діяльності) [11] та соціальний (здатність розуміти інших людей і діяти, або поступати мудро відносно інших) [11], діяльнісний та професійний досвід (здобуті у процесі життя і діяльності враження, переконавання, знання, уміння і навички людини, стиль життя, звички і автоматизми) [10].

Відтак, загальна концептуальна модель соціальної взаємодії, створена на основі абстрактних теоретичних концептів з метою відображення дискретних етапів у її реалізації, може бути схарактеризована шляхом посилення на більш конкретні психологічні поняття, за допомогою яких можна створити психологічну модель як теоретичний аналог емпіричної моделі соціальної взаємодії. Якщо у першому випадку ми маємо справу лише з ознаками реальних предметів, абстрагованих з дійсності відповідно до завдань пізнання і практики (емпіричні об'єкти), то у другому – з ідеалізаціями, «логічними реконструкціями дійсності» [14].

Вважаємо, що зазначена реконструкція є понятійною деталізацією нашого уявлення про структуральні на процесуальні взаємозалежності, які, на нашу думку, існують і відбуваються у соціальній взаємодії.

До таких понять, які ми розглядаємо як вихідні в теоретичному описі соціальної взаємодії, належать поняття, в яких деталізується поняття суб'єкта як такого, що трансформується у процесі переходу від моносуб'єктності до діасуб'єктності і у наступному до полісуб'єктності колективного інтерактивного «Ми». Завдяки такій трансформації, яка, у цілому, відтворює взаємозалежності, притаманні розвитку як такому, відбувається зміна джерела активності, що спочатку було присутнє в Я-суб'єкті кожного із учасників у вигляді самоствердження, на самоствердження у складі колективного Ми-суб'єкта.

Якщо моносуб'єкт прагне до власного самоствердження, виявляючи той чи інший рівень домагань, відповідний до його уявлення про себе і про власні можливості і, отже, власну самооцінку, то у складі діасуб'єкта як складної системи ми маємо нагоду помітити *ускладнення* самоствердження за рахунок певного «використання» можливостей іншого, залучаючись також і до його рівня домагань. Можна очікувати ще більшої зміни самооцінки і рівня домагань у складі Ми-суб'єкта.

Розглядаючи ідентифікацію як психологічний (психічний) механізм поєднання окремих суб'єктів у складному полісуб'єкті, сам процес переходу від моносуб'єктності до полісуб'єктності як головний механізм взаємодії взагалі та соціальної взаємодії, зокрема, ми тим самим наголошуємо на теоретичній значущості не тільки «природної» схильності до уважності до іншої людини, але й ідеї засвоєної культури міжособистісних взаємовідносин, яка виявляється в *установці на іншу людину*. Інакше кажучи, уважність до іншого, що на поведінковому рівні проявляється у взаємоповазі, толерантності до цінностей та потреб іншого тощо, сходить не тільки до афіліативної потреби приналежати певному колу людей, але й до процесів засвоєння гарних зразків афілітивної та кооперативної поведінки на різних етапах соціалізації індивіда.

Вважаємо за необхідне також наголосити на тому, що за будь-яких умов вихідні (первинні, природні) суб'єктні потяги, які у тій чи іншій якості проявляються у психіці людини як певний неусвідомлюваний суб'єктний (суб'єктивний) фон, впливають на поведінкове «нюансування» інтерактивних взаємовідношень. Інакше кажучи, індивід неусвідомлювано прагне до збереження, підсилення чи здобуття того *суб'єктного статусу*, до якого, як йому здається (ним переживається), він є здатним.

Висновки. Зазначені психічні явища, які, на нашу думку, відтворюють психологію суб'єкта, а саме, самозбереження та самоствердження (прагматичний соціумний, середовищний засіб самозбереження) та супутні їм додаткові явища самосприйняття, самооцінювання, рівня домагань, можна розглядати як психологічну основу, що визначає стійкі стратегічні особливості життєдіяльності та комунікативної поведінки індивіда, виступаючи як стратегічна основа екзистенційного імперативу у різних ситуаціях соціальної взаємодії.

Література

1. Булгакова, О.Ю. Система «суб'єкт-суб'єкт» як одиниця психологічного аналізу соціальної взаємодії / О.Ю.Булгакова // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. — 2013. — Т. 11. — Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. — Вип. 7. — Част. 1. — С. 127-133.

2. Булгакова, О.Ю. Особистісно-типове та діяльнісно-ситуативне як притлежності у складі соціальної взаємодії / О.Ю.Булгакова // Science and Education a New Dimension Pedagogy and Psychology. – Vol. 5. – Budapest, 2013. – P. 169-174.

3. Велитченко, Л.К. Особистість як атрибутивна категорія / Л.К.Велитченко // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д.Ушинського: зб. наук. праць. – 2008. - №10-11.

4. Велитченко, Л.К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу. Монографія / Л.К.Велитченко. – Одеса : ЮНЦ АПН України, 2005. – 355 с.

5. Велитченко Л.К. Концептуальная модель осуществления психического // Science and Education a New Dimension Pedagogy and Psychology. – Vol. 14. – Budapest, 2013. – P. 232-237.

6. Гегель. Сочинения. Том III. Энциклопедия философских наук. Часть третья. Философия духа / Г.В.Ф.Гегель. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1956. – 372 с.

7. Дискурс. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: dic.academic.ru>Дискурс

8. Знаков, В.В. Самопонимание субъекта как когнитивная и экзистенциальная проблема / В.В. Знаков // Психологический журнал. – 2005. – Том 26. – №1.

9. Климов, Е. А. Индивидуальный стиль деятельности / Е.А.Климов // Психология индивидуальных различий. Тексты / под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романова. – М. : Изд-во МГУ, 1982. – С. 74 – 77.

10. Опыт. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: psychologos.ru>Опыт

11. Психология общения. Энциклопедический словарь / Под общ. ред. А.А. Бодалева. - М. : Изд-во «Когито-Центр», 2011. – 600 с.

12. Психология. Словарь / под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. –М. : Политиздат, 1990. – 494 с.

13. Соловьев, О.В. Об эволюционных истоках субъективности и субъекта / О.В. Соловьев // Мир психологии. –2007. – №1 (49). – С. 55 – 68.

14. Стёпин, В.С. Теоретическое знание / В.С.Стёпин. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.philosophy.ru/library/stepin/index.html>

15. Стоунс, Э. Психопедагогика. Психологическая теория и практика обучения: Пер. с англ. / Под ред. Н.Ф.Тальзиной / Э.Стоунс. – М. : Педагогика, 1984. – 472 с.

16. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л.Ф.Ильичев, Н.Н.Федосеев, С.М.Ковалев, В.Г.Панов. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

17. Юрчук, В.В. Современный словарь по психологии / В.В.Юрчук. – Мн. : Современное слово, 1998. – 768 с.

*THE THEORETICAL MODEL OF THE SOCIAL CO-OPERATION
BULGAKOVA E.J.*

Abstract. According to the proposed subject-dynamic approach the concept of «subject – result» is present in any mental process. The subject

is considered as the organizing principle of a living being, as a mandatory basis esistenzae essence of the individual which is aimed at ensuring conditions for its own existence. Major tendencies of social interaction is the tendency to self-affirmation and integration with the environment to ensure themselves of a certain social comfort. From the point of view of the concept of socialization the social interaction is based on such phenomena as social experience, the system of social ties and relations, social forms of behavior, culture of relationships, learning social norms, roles, functions, knowledge, abilities, skills, self-regulation. In the context of the concept of action the psychological components of social interaction is the image of the situation, the image of activity and its verbalization based on the mechanisms of memory, thinking and foresight. In accordance with the characteristics of the individual style of activity, the social interaction consists of systems techniques and methods of activity in conjunction with the appropriate personal qualities and their use for effective adjustment to the objective requirements. Taking into account the intellectual component the social interaction is a process that depends on the overall capacity of understanding and solving problems, ability to understand other people and to act according to this understanding. The variable part of social interaction contains the desire of participants to turn empirical discourse in the plane desired action.

Key words: social interaction, the subject, socialization, action, an individual style of activity, intelligence.

ПРОБЛЕМА ПОДОЛАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНОСТІ ПІДЛІТКІВ ЯК БАР'ЄРА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В РОБОТАХ НАУКОВЦІВ НІМЕЧЧИНИ

УДК 378.937

Глазкова І. Я.

В статье рассмотрена проблема преодоления педагогической запущенности как барьера профессиональной деятельности учителей. Раскрыты сущность и компоненты феномена «компетентность преодоления педагогических барьеров». Исследуются позиции ученых Германии относительно преодоления педагогической запущенности подростков.

Сьогодні актуальним питанням професійної підготовки вчителів є формування у них компетентності запобігання та подолання педагогічних бар'єрів. Одним із найбільш складних бар'єрів є подолання педагогічної занедбаності учнів. У цьому аспекті набуває значення вивчення прогресивного досвіду країн Західної Європи, зокрема Німеччини, оскільки саме в університетах Німеччини приділяється значна увага підготовці студентів до роботи з педагогічно занедбанними дітьми й підлітками.

Вивчення наукових праць дозволяє окреслити декілька напрямів дослідження цієї проблеми:

- виокремлено такі типи бар'єрів у педагогічному процесі: пізнавальний (Л. Геращенко, О. Домирева, Н. Мараховська, А. Пилипенко, Н. Чернен-